

EL VERTIGEN DE PONENT. APORTACIÓ AL CATÀLEG DELS TORRENTS DE VALLDEMOSSA I DEIÀ

per Gabriel SANTANDREU ¹ i Miquel TRIAS ¹

Resum

Presentam la descripció i aixecament topogràfic de tres torrents localitzats a la zona compresa entre el Port del Canonge (Banyalbufar) i la península de la Foradada (Deià) a la costa nord de la nostra Illa. Tots ells amb unes tipologies dominants caracteritzades pels recorreguts curts i els forts desnivells on trobam tàlvegs poc excavats i vertiginosos salts coincidents amb les timbes del Juràssic. A les descripcions s'intercalen notes i apunts referents a la presència i obra de l'arxiduc Lluís Salvador entre els anys 1867 i 1913 a les possessions entre Son Ferrandell i Son Masroig. A més presentam el croquis d'equipament d'un quart torrent igualment situat a la zona d'estudi, el torrent des Guix.

Abstract

We present the description and topographic survey of three torrents located in the zone between Port del Canonge (Banyalbufar) and Península de la Foradada (Deià), in the North coast of the island. All three have dominant typologies characterized by short runs and high slopes where we find slight excavated talvegs and huge falls coincidental with the Jurassic steepes. Some notes are included concerning the presence and work of Arxiduc Lluís Salvador between 1867 and 1913 in the houses between Son Ferrandell and Son Masroig. We also present the equipment sketch of another torrent located in the study zone, Torrent des Guix.

*I estava bé aquella ànima damunt aquella altura
d'on veuen la mar fonda unida amb lo cel blau
on sona més augusta la veu de la natura,
on la quietud murmura
santes remors que diuen: pregau i meditau*

"Miramar"
M. Costa i Llobera

Introducció

Els torrents que s'obriren antany eren llocs enclo-tats, misteriosos i aïllats de l'exterior, característiques que motivaren els exploradors a ficar-s'hi de manera semblant a allò que empeny els espeleòlegs a penetrar dins les cavitats malgrat les innombrables dificultats que això implica. D'un temps ençà el torrentisme ha pres molta força a Mallorca, s'han obert nous torrents arreu, però clar, els torrents celats, misteriosos i pregons ja són coneguts, de manera que els torrenters radicals fa temps que exploren qualsevol curs d'aigua que tengui un mínim de dificultat. Per això es fan populars alguns torrents

que, com els que aquí descrivim, no amaguen cap misteri en llur caixer, torrents que es veuen d'enfora, i que almenys se n'intueix la dificultat de ben lluny, tal com es fa en una via d'escalada. Per tant aquí l'interès, no és la llera ombrívola, tancada, íntima d'altres torrents; és la verticalitat, la llum enlluernadora, la vista oberta als horitzons il·limitats de la mar i a les roques titàniques presidides per la Foradada.

En el present article vos presentam la topografia i descripció de tres d'aquests, els més importants de la zona entre el Port des Canonge, i Deià; de passada en citarem un quart, tot i que no amb tant detall com els altres, però de menció imprescindible per a tenir una visió geogràfica de conjunt i per aclarir la confusió de noms que hi havia fins ara, a la zona.

¹ Secció d'Espeleologia del Grup Excursionista de Mallorca. Palma.

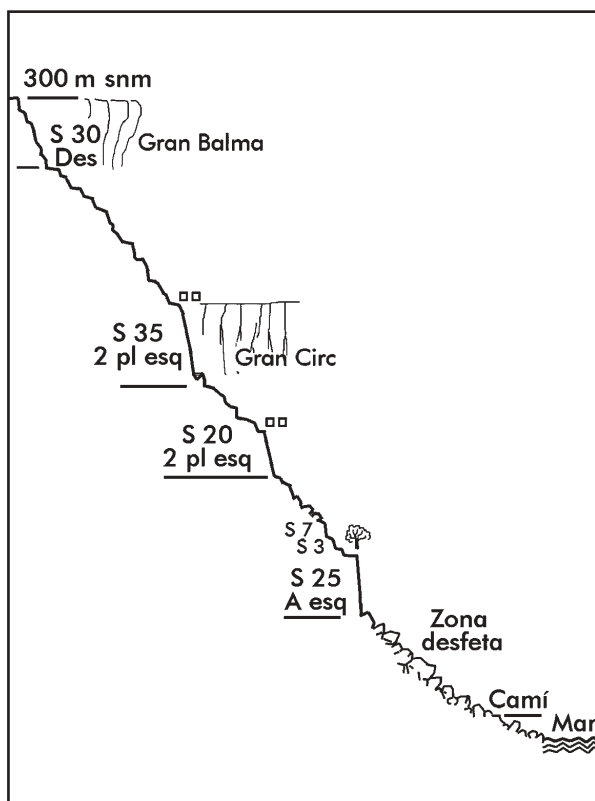

Figura 1: Croquis d'equipament del torrent des Guix. Sense escala. Segons J. Barceló, M. Bosch, R. Romero, I. Romero, F. Bonnín i O. Isach.

Figure 1: Unscaled sketch by the team of the Torrent des Guix. After J. Barceló.

La costa nord de la serra de Tramuntana compresa entre Banyalbufar i la península rocosa de sa Foradada presenta uns trets ben característics, no de bades es tracta d'una zona amb aspectes estratigràfics i tectònics força interessants. Concretament a la zona de s'Hort de sa Cova és on es situen els materials litològics més antics de Mallorca corresponents al període Carbonífer, són roques formades per sediments de gra fi alternats amb arenisques que contenen restes de plantes, crinoïdeus, petits crustacis marins i pol·len. Morfològicament la zona se'ns presenta com un coster esquerp cap a la mar formant penya-segats; tot i que no correspon al mateix fenomen tectònic els tres torrents presenten com a tret comú un d'aquells, d'uns 100 m de desnivell aproximadament. La part que podríem anomenar esportiva dels torrents que descriurem està ubicada a les calcàries del Lias i als enderroc de vessant derivats d'elles.

Els torrents que surten en el nostre treball són el torrent de Son Masroig o de ses Òlibes i el torrent de son Gallard, al terme de Deià; el torrent de s'Hort de sa Cova o des Cable al terme de Valldemossa; i el torrent des Guix que fa partió entre els dos termes, tot i que d'aquest darrer és poca la informació que aportam, tret de la situació i un croquis d'equipament.

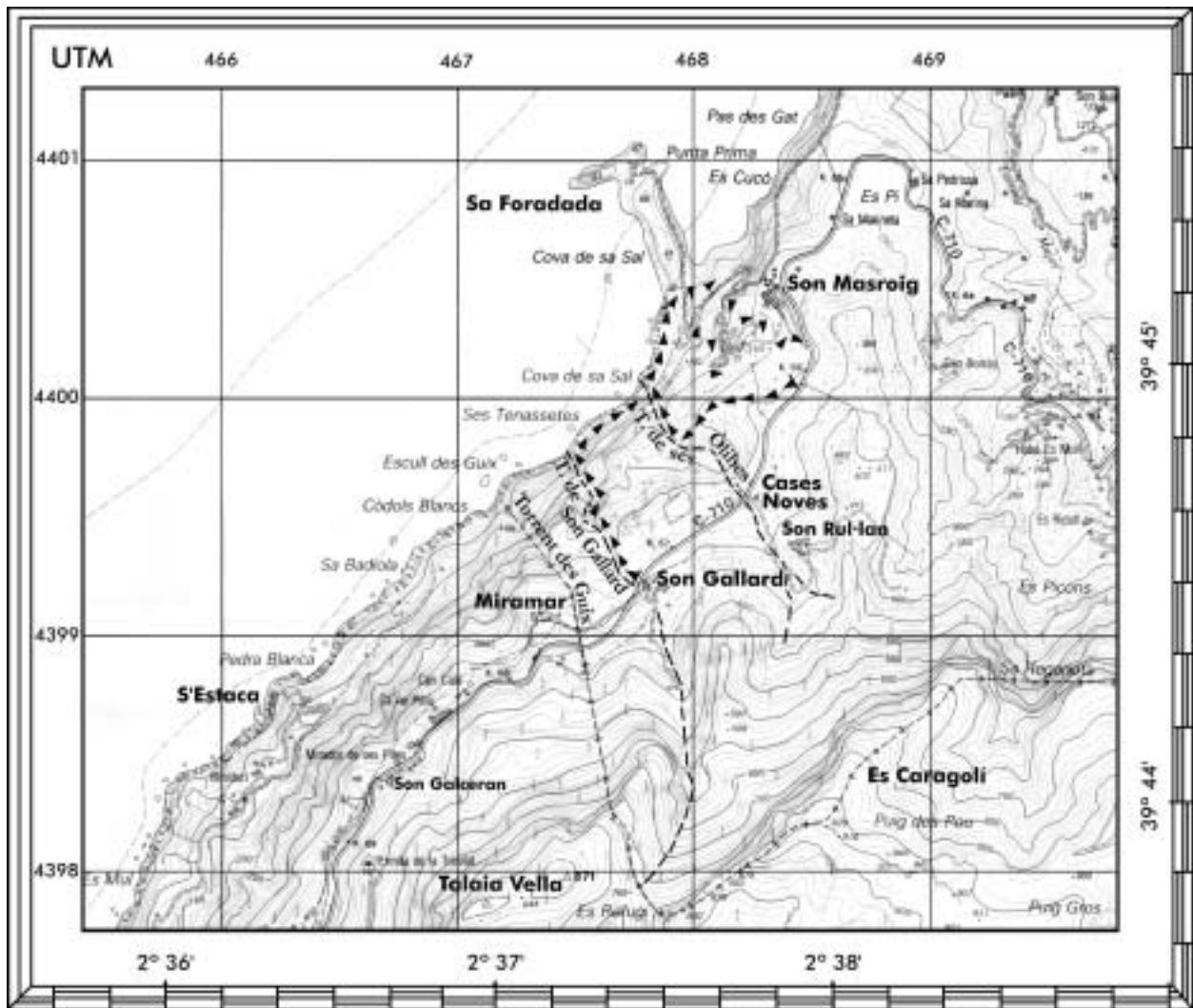
Interès afegit a aquest paper és la intenció d'aca-

bar amb la confusió toponímica arrossegada des de les primeres exploracions. Així veurem que el que era conegut com a torrent des Guix, és el torrent de Son Masroig o de ses Òlibes i que l'autèntic, genuí i vertader torrent des Guix no és altre que el que fa partió entre els termes municipals de Valldemossa i Deià, situat més a ponent. Altre topònim estès entre els torrenters feia referència a un torrent de sa Foradada que de fet és el torrent de Son Gallard. En referència a l'equipament hem de tenir ben present que la informació que donam pot no coincidir amb la realitat per moltes de raons: els ancoratges que citam poden haver descomparegut o estar inservibles; o ben al contrari, un fanàtic de l'equipament pot haver clavats els darrers models d'ancoratges *high-tech* a tots i cadascun dels salts. Per altra part, el que a les topografies anomenam *placa* inclou tota casta de peces metàl·liques –spits, parabolts, químics, etc.– que no siguin les clàssiques clavilles d'escalada. Quan al material necessari, hem de tenir en compte que, tot i que es tracta de torrents amb verticals molts grans –alguna de més de 100 metres– només són imprescindibles 2 cordes de 60, sempre tenint present que no convé enfrontar-se a salts d'aquesta envergadura sense cordes de recanvi.

L'aspra bellesa de la zona no necessita d'apologues. La combinació dels penyals vertiginosos, boscos espessos i costers atapeïts d'olivar enamora al visitant. Així ha estat des del temps més antics o com a mínim des de la Conquesta; concretament Miramar és un indret d'alt ressò històric, aquí el segle XIII, Ramon Llull va fundar una escola de llengües orientals, i de les premses de Nicolau Calafat va sortir el primer llibre imprès a Mallorca. En temps més moderns foren aquests mateixos paratges els que varen seduir a una persona de tanta cultura i tant de món com George Sand, fins al punt de fer-li veure les possibilitats turístiques de l'Illa. Un altre personatge il·lustre que es va enamorar d'aquests indrets fou l'arxiduc d'Àustria Lluís Salvador, fins al punt de comprar totes les possessions costaneres entre Esporles i Deià. A més les va popularitzar entre l'alta societat de l'època; entre d'altres Miramar rebé la visita de l'emperadriu Sissi d'Àustria i del rei Eduard d'Anglaterra. Miramar i les terres del voltant són llocs senyers de la literatura mallorquina i catalana en general; sota el patronatge de l'Habsburg hi escriviren personatges com Costa i Llobera, Joan Alcover, Jacint Verdaguer, etc.

L'acció de l'Arxiduc sobre el paisatge, quasi sempre encertada, es pot veure avui encara en forma de camins i de miradors que humanitzen delitosaament un paisatge tan aspre. El 1923 un projecte que hauria representat la continuació de l'obra arxiducal fins a les darreres conseqüències no va arribar a veure la llum; es tractava de la declaració de Parc Nacional de les terres de Miramar, promoguda pel Foment de Turisme i avortada pel poc interès del govern de Madrid. Fet més de plànyer quan veim el procés d'urbanització que sofreixen aquestes indrets.

En un lloc tan carregat d'història, de bellesa paisatgística, tant natural com antròpica, és allà on la pràctica del torrentisme esportiu es pot dignificar amb unes gotes de cultura, a través del coneixement de la geografia humana dels que hi passaren i de llurs obres.

Descripció dels torrents

TORRENT DE SON MASROIG O DE SES ÒLIBES (DEIÀ)

El torrent comença a la carena del **puig Caragolí** al voltants dels 700 m d'altura, coneguda com els **cingles de Son Rul-ian** i davalla amb una conca poc definida per un alzinar de pendent suau entre 30 i 35 graus passant aprop de les cases de **Son Rul-ian**. No massa enfora, el torrent s'anivella tot just arribant a l'indret dominat per les **Cases Noves**, ben a ran de la carretera del port de Pollença a Andratx, travessant una zona planera on el curs es difumina en diverses branques, algunes d'elles en forma de sèquies ben bastides de pedra en sec. Ja dins l'olivar es despenja per una timba corresponent a materials del Juràssic on l'única traça de curs d'aigua és un folre de tosca.

La branca principal presenta un tàlveg una mica excavat i s'estimba pel penyal en un salt brut, que presenta una capçalera bastant descomposta amb fragments de roca d'aspecte amenaçador que el fan poc recomanable per perillós. Una altra branca que igual-

ment travessa aquesta fracció d'olivar, transcorre paredada com ja hem esmentat, fins que es despenja a la mateixa timba amb un salt de semblants característiques però d'alçada menor. Els diferents tàlvegs s'uneixen al peu de les penyes en un indret ben característic on creixen uns gegantins exemplars de poll (*Populus nigra*) de posat impressionant. El racó té una bucòlica bellesa no tan sols pel recòndit encís i l'exuberant vegetació que l'atapeïx, si no també per alguns elements constructius, com el petit i rústic pontet que salva un dels xaragalls servint de suport al **camí des Barranc**; es tracta de l'anomenat **pontet des barranc de Son Gallard**, obra de l'Arxiduc coetània a la construcció de la citada via, datada entre els anys 1896 i 1909. Té un arc de mitja volta construït amb marès i sustentat amb murs de pedra, essent el seu estat de conservació bastant acceptable. A partir d'aquí el torrent presenta un caixer planer sovint paredat i que transcorre per un olivar degradat, encaixant-se progressivament fins arribar a la gran timba que forma un salt de 93 metres.

Com veurem, el torrent presenta 4 zones, la primera a les cotes més enlairades formada pel coster del **puig Caragolí** que ve a morir sobtadament a un olivar dels voltants de les **Cases Noves** amb el salt brut. Al

Foto 1: Torrent de ses Òlibes. Part final del S 93. S'aprecia la gran massa de tosca que en forma la part superior, i la barbacana final. Foto: G. Santandreu.

Photo 1: Torrent de ses Òlibes. Final part of S 93. The large mass of calcareous deposits forming the upper part and the final bar-bican can be seen. Photo: G. Santandreu.

peu d'aquest, una zona de poc pendent amb petits salts on es comença a engorjar. Una tercera part ve ben definida pel salt de 93 m on el torrent passa per una timba que geològicament correspon al Juràssic inferior. Amb una part superior formada per una gran massa de tosca reexcavada i un tram final ben volat. I finalment un darrer sector fins arribar a la mar amb un tàlveg ample de fort rost format per una zona d'enderrocs de pendent amb algunes parts de roca ben estratificada

Degut a la proximitat a la carretera, l'accés al torrent presenta diverses alternatives. Des del peu mateix de la carretera podem triar per l'opció immediata que, sense gaire complicacions, ens durà fins al primer tram obert de escàs interès i on, com ja hem apuntat, només trobarem el poc recomanable salt brut, o bé accedir després d'una curta aproximació al segon sector, tram aquest que concentra el principal atractiu de la davallada: les gran verticals i unes privilegiades panoràmiques damunt la península de **sa Foradada** i els seus voltants.

En qualsevol cas, l'itinerari té com a punt de partida la carretera C-710 Pollença - Andratx, a l'alçada de les **Cases Noves**, possessió situada a ran de carretera uns centenars de metres després del quilòmetre 66.

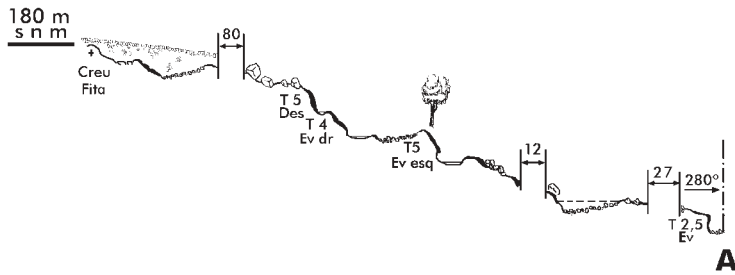

Foto 2: Torrent de ses Òlibes. Inici del segon ressalt al S 93. A l'enfront, l'omnipresent Foradada. Foto: G. Santandreu.

Photo 2: Torrent de ses Òlibes. Beginning of the second fall S 93. In the foreground the Foradada stands out. Photo: G. Santandreu.

La primera opció d'accés arranca just a peu de carretera, ben enfront de les cases, al punt on el rec del torrent travessa aquesta via per un pas subterrani. De tota manera, ben aferrat al jaç, es localitza un camí antigament empedrat, que corre paral·lel al tàlveg. Com ja hem avançat, aquest primer tram de torrent no presenta cap atractiu, de fet no és més que un llit rocós obert que desemboca a través d'una espessa bardissa a un salt de capçalera descomposta, cosa que en desaconsella el descens.

La segona opció, i tal vegada la més aconsellable, ens situa als voltants del punt quilomètric 66,1 de l'esmentada carretera, on al coster de la mar trobarem un portell metàl·lic obert que ens permetrà accedir a un olivar. Prendrem direcció a llebeig per un camí ample que mantenint altura fins arriba a un portell de pedra amb un barreró de ferro. Travessat aquest, tombarem lleugerament seguint un tirany cap a la mar, deixant enrere uns abeuradors. No estarem molt a arribar a un morro, bo de reconèixer per una clapa de roques pelades. És aquest un esplèndid mirador, cap al sud podrem situar en primer terme una franja de penya-segats on podem ubicar el primer salt del torrent, així com una sèrie de covals i balmes penjades. Al damunt, les **Cases Noves**, més

TORRENT DE SON MASROIG O DE SES ÒLIBES Deià

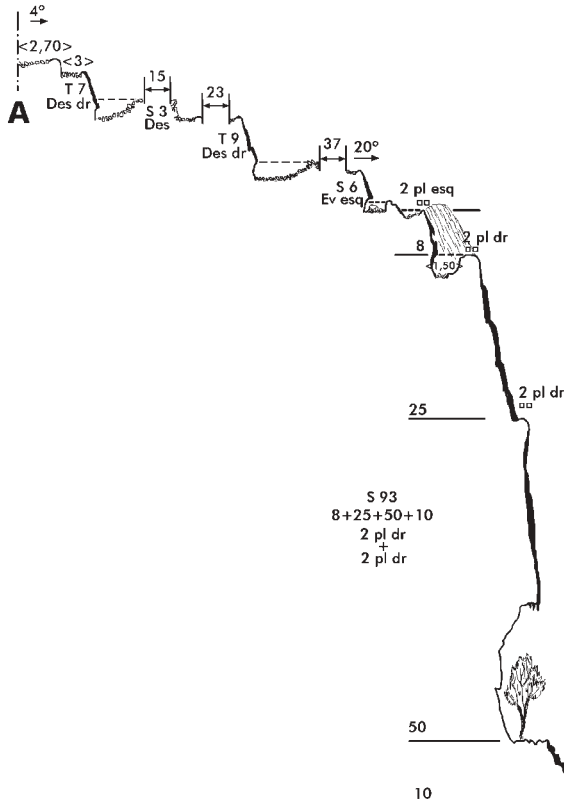
TOPOGRAFIA

M. Trias I. Romero

J. Barceló M. Bosch

G. Santandreu

GEM 7-09-2003

Caragolí	800
775	700
Son Rul·lan	600
400 Cases Noves	500
320	400
	300
	200
	100
	0

S	Salt	↔	Llargada zona no representada
T	Tobogan	→	Orientació del tàlveg
Des	Desgrimpable	< >	Amplada del tàlveg
Ev	Evitable	⋮	Colze
dr	Dreta		
esq	Esquerra		
c	Centre		
A	Arbre		
B	Baga		
pl	Placa		
□	o anella		
R	Roca		

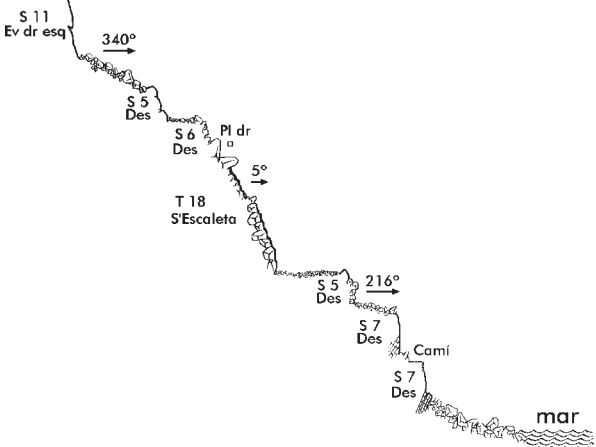

Foto 3: Torrent de Son Gallard. Balconada inicial de la gran timba.
Foto: G. Santandreu.

Photo 3: Torrent de Son Gallard. Inicial balconies of the grand fall.
Photo: G. Santandreu.

enrera i ben enlairades damunt un turó les cases de **Son Rul-ian**, i tancant el paisatge; l'espès **bosc del Molí** i els **cingles de Son Rul-ian**, vessant nord del **puig Caragolí** sobre el que serpenteja part del **camí de sa Muntanya** més conegut popularment com a **camí de s'Arxiduc**. Enfront nostre ja es pot intuir la torrentera amb el seu planer tram inicial ocult pels arbres, i finalment cap a la mar; el tram on el torrent s'engorja per salvar el gran desnivell fins arribar-hi.

Continuarem l'aproximació deixant el morro a la dreta, i és a partir d'aquí quan el rost es torna més pronunciat. El descens es fa en ziga-ziga per un terreny de marges esbaldregats i en molts d'indrets desfets, mentre l'olivar es comença a confondre amb pinar i garroverar i vegetació baixa; llampúdols i lletreres. Amb poc menys de 10 minuts haurem arribat al tàlveg, en aquest punt canalitzat entre parets seques i molt brut de vegetació.

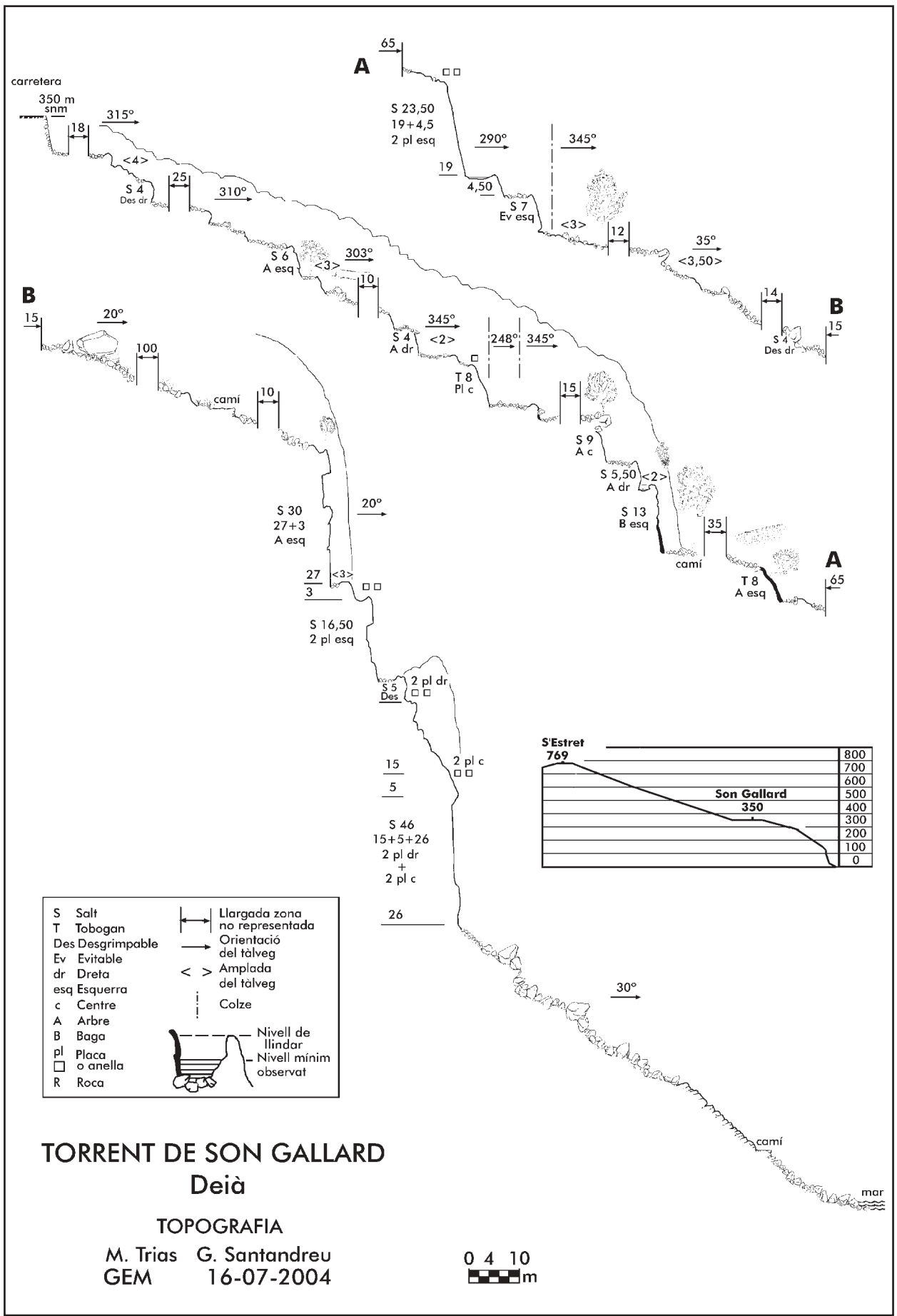
Durant el descens, si ens fixam a la nostra esquerra, ens haurà cridat l'atenció molt aprop de les penyes, un conjunt de enormes polls i qualche figuera ressaltant entre l'espessor dels pins; és tracta del redol ja citat anteriorment on conflueixen les dues torrenteres que es despenegen penyes avall per formar el jaç únic que a partir d'ara seguirem. En definitiva, el punt inicial del torrent és troba a la cota 180, 110 m per davall del començament del nostre itinerari.

Un tram paredat a part i banda ens senyala l'inici del descens. En aquest indret, una creu picada a una roca del tàlveg recorda la partió de les possessions de **Son Gallard** i **Son Rul-ian**. Segueixen un centenar de metres sense gaire atractiu, és més, la vegetació n'envaeix a estones el tàlveg fent la progressió incòmoda. Tan sols uns graons desgrimpables i evitables en forma de tobogan en rompen la monotonia.

El primer salt digne d'esment és un **S 7** desgrimpable per la dreta, i que coincideix a un indret on el tàlveg s'engorja tímidament. Segueix una zona planera animada per un **S 3**, i una vintena de metres més envant un **T 9** que es pot desgrimpar per la dreta. De bell nou ens trobam amb un sector de desnivell minso, uns quaranta metres que finalitzen a un **S 6** folrat de tosca i que es pot evitar per l'esquerra. Ens trobam ben aprop del salt gros, la panoràmica s'obri i el paisatge marí s'engalana amb la presència de la propera **Foradada**. A partir d'ara els ressals apareixen un darrere l'altre escalonats, interromputs per una sèrie de replans. El primer graó és un **S 10** equipat amb dues plaques a mà esquerra i que desemboca dins un gorg de 3 m de fondària. No passarà desapercebuda una gran massa de tosca, que s'estimba formant la gran cascada per la què es du a terme el descens. En alguns indrets aquest dipòsit de sediment calcari té una apreciable potència i recobreix totes les parets del salt, i localment es presenta reexcavat; a d'altres punts la tosca és molt exfoliada i descomposta, cosa que, com és habitual en aquests tipus de formacions, ens fan dubtar de la solidesa i consistència.

Sortint del gorg hi ha un replà on trobam els propers ancoratges: dos químics que permeten rapelar els 25 m del proper salt. El descens es fa per una paret folrada íntegrament de tosca i es veu interromput per un replà molt aeri i de precària estada, capçalera del darrer salt de 60 metres. Igualment hi trobam dos ancoratges químics ficats a la massa de tosca. Aquests ens permetran el descens d'una imponent tirada de 50 m, amb la part final ben volada que aterra a un tobogan esglaonat, tram aquest darrer que, si tant volem, podríem desgrimpar.

A partir d'ara ens trobam amb una llera ben oberta, recoberta de blocs que cau en fort pendent fins arribar definitivament a la mar. Pel camí hi apareixen diversos salts, els quals es poden desgrimpar o evitar per un costat o l'altre. Digne de menció és un **T 18, s'Escaleta**, un tobogan de roques cimentades per colada d'un vistós color daurat i que contrasta vivament amb la mar blava que es retalla al seus peus. És aquest el darrer accident que haurem de superar amb l'ajuda de les cordes. La resta, un **S 5** i un **S 7** a una zona d'enderossall es poden desgrimpar. Entre blocs i desgrimpades i a una vintena de metres de la mar, travessa una traça de camí. Es tracta del **camí de la Mar**. Aquesta espectacular camí de carro va ser un dels primers de la extensa xarxa que en va manar construir l'Arxiduc i data probablement dels voltants de l'any 1876. Recorria a ran de mar el tram entre es Guix i sa Foradada amb un traçat sòlid i ben consolidat, sustentat per un mur bastit de pedra seca. Molt n'ha canviat l'aspecte de com el mostren els volums fotogràfics "Flors de Miramar" fins a l'estat actual, totalment perdut i arranat per onades i

- S Salt
 - T Tobogan
 - Des Desgrimpable
 - Ev Evitable
 - dr Dreta
 - esq Esquerra
 - c Centre
 - A Arbre
 - B Baga
 - pl Placa
 - o anella
 - R Roca
- Llargada zona no representada
 - Orientació del tàlveg
 - < > Amplada del tàlveg
 - - - Colze
- Nivell de llindar
Nivell mínim observat

S'Estret	800
769	700
	600
	500
Son Gallard	400
350	300
	200
	100
	0

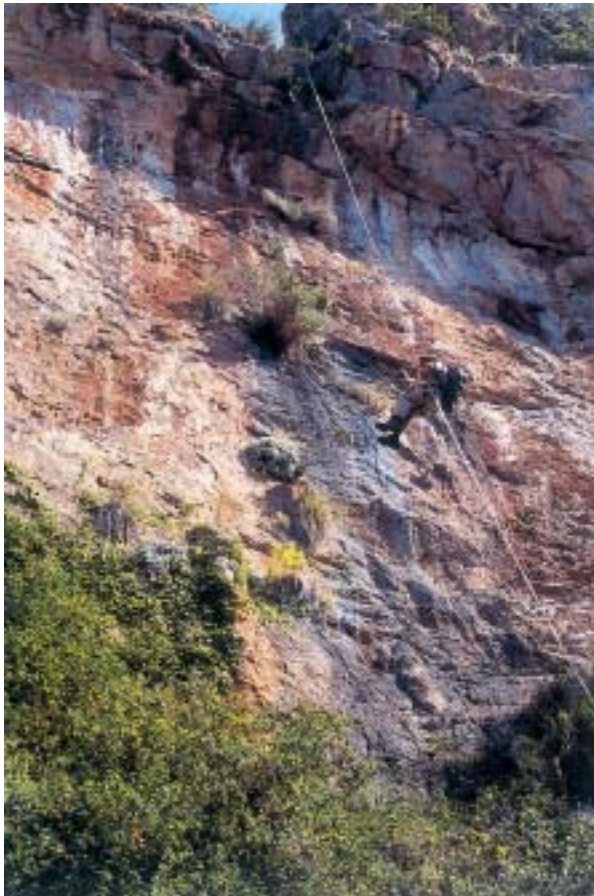

Foto 4: Torrent de Son Gallard. Part volada del S 46 a la gran paret taronja. Foto: G. Santandreu.

Photo 4: Torrent de Son Gallard. Buttress part of S 46 of the grand orange wall. Photo: G. Santandreu.

temporals. Tan sols en queden alguns vestigis dels murs de contenció i restes aïllades a la zona més propera a sa Foradada. És doncs, seguint el seu traçat imaginari per on prendrem l'itinerari de tornada, algunes fites ens ajudaran a esbrinar la millor opció entre l'incabable caos de blocs fins trobar al **camí de sa Foradada**, que seguirem fins arribar a les cases de Son Masroig.

TORRENT DE SON GALLARD (DEIÀ)

Podem situar la capçalera d'aquest torrent a l'**estret de Son Gallard** a 770 m d'alçada, a l'extrem meridional de la carena del **puig Caragolí**. En un primer tram el torrent presenta una conca ben definida delimitada l'oest per un dels contraforts del puig de sa **talaia Vella**, mentre a l'est una altra carena, la de **sa Moleta** el separa de la conca pertanyent al torrent de ses Òlibes, coster avall de la cara nord del citat puig. Més avall, a les rodalies de les cases de Son Gallard, recapta les aigües del planell que les envolta; continua el caixer amb més definició davallant en una sèrie de modestos graons seguits de considerables salts fins abocar-se a la mar.

El torrent té un accés immediat, just a peu de carretera, ben enfront de les cases de Son Gallard; el jaç travessa la via per un pas subterrani, talment com ho fa el torrent de ses Òlibes un centenar de metres més envant; és per aquest talús on l'accés al tàlveg es fa d'una manera més directa.

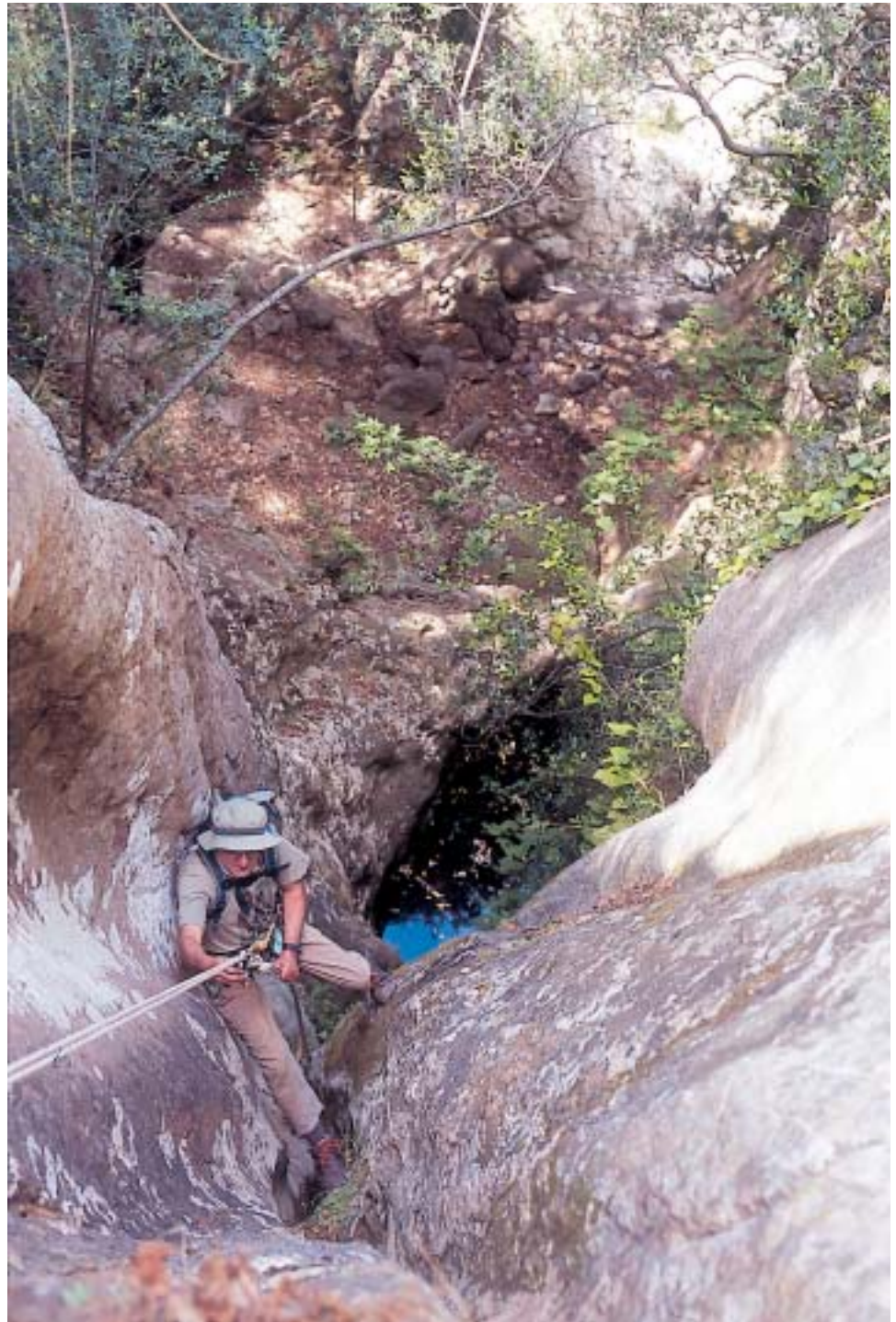
Pràcticament des del seu inici, el torrent presenta una llera ben definida i és troba delimitat per dues filferrades de sengles propietats privades, quedant el torrent enclaustrat entre elles, a ben segur com a partió natural. Pocs metres més envant trobam els primers ressalts; es tracta d'una sèrie de petits salts de 2,5 m i 4 m; aquest darrer desgrimpable per la dreta amb un pis terrós i rellescós. Superats aquests primers accidents tornam a trobar una zona planera i oberta amb ullastres i alzines, tram poc accidentat llevat d'uns ressalts de 2 m i 1,5 m fàcilment desgrimpables. De tot d'una apareix el primer salt destacable; un **S 6** que marca l'inici d'un engorjat. El bot es pot equipar a un ullastre a l'esquerra, instal·lació que és un botó de mostra del pobre nivell de l'equipament que anirem trobant al llarg del descens. Al seu peu, el coster esquerre ens mostra una clara estratificació mentre el tàlveg es veu ocupat per una figuera i més envant per una murada d'esbarzers. Després d'aquest primer encontre selvàtic, trobam dins l'engorjat un **S 4**, equipat de forma precària a un pont de roca amb unes bagues podrides amb l'alternativa de reforçar-lo o substituir-lo per un arbre proper. En aquest punt l'amplada del tàlveg és de 2 metres. No ens torbarem a trobar un salt sub-vertical, un **T 8** equipat amb una placa al bell mig del tàlveg, sovint oculta per vegetació i sediments arrossegats per l'aigua.

En aquest indret val la pena allunyar per un moments la vista del nostre recorregut, per situar-la als penya-segats que deixam enrera, on veurem una sèrie de murs i paretons bastits a tall de penya. Es tracta del **mirador des Pins de Son Gallard**. El que veurem no és més que una petita part d'un esplèndid i complex mirador format per diverses plataformes anivellades i murs de contenció que s'estén 160 m i que en paraules de l'Arxiduc: "Domina tot es torrent de sa part de baix de Son Gallard" (HABSBURG 1911). L'accés es feia per un camí de ferradura des del **camí des Barranc**, camí aquest que arribava fins a Son Masroig travessant diverses torrenteres.

De tornada al torrent hi trobarem uns ressalts de 3 m desgrimpables i un bocí obert que acaba a la capçalera d'un salts escalonats. El primer d'ells, un **S 9** ben encaixonat equipat a dues bagues fòssils a un arbre. El ressalt té com a capçalera un enorme bloc suspès i una esponerosa heura que s'enlaira pel coster esquerre. De tot d'una compareix el segon salt, un **S 5,50** igualment instal·lat a un ullastre a la dreta amb unes bagues; davall hi ha un gorguet penjat a mode de balconada damunt el nou salt, un **S 13** que té com a equipament unes bagues amb maillon ancorades a un pont de roca a l'esquerra. El seu tram inicial és brut de llampúdols i d'heures, mentre que la part final és recoberta de tosca. Hem arribat a un indret ben obert, de fet un alzinar amb restes de grans soques caigudes, i que es veu travessat per un camí, molt més evident al coster esquerre, on podem observar un magnífic i ben conservat mur de contenció que s'enlaira penyes amunt. Es tracta del

Foto 5: Torrent de Son Gallard.
Capçalera del S 23,50.
Foto: G. Santandreu.

Photo 5: Torrent de Son Gallard.
Head of S 23,50.
Foto: G. Santandreu.

camí que amb els seus diversos brancals unia Miramar amb Son Masroig. De fet el tirany permet arribar al **mirador des Torrent de Son Gallard**, ben atalaiat damunt un esperó rocós que pareix endinsar-se dins la mar i que no estarem molt a destriar destacant damunt un llom recobert de lletreres (*Euphorbia dendroides*). Aquest mirador està delimitat a la banda de Miramar pel torrent des Guix i a la de Son Masroig pel torrent de Son Gallard; i segons opinió de N. Cañellas es tracta d'un dels miradors fets construir per l'Arxiduc, menys coneguts però a l'hora més grans i espectaculars. En paraules del mateix autor: "es domina sa Foradada i el torrent

de Son Gallard, un torrent estret amb un gran salt d'aigua." (CAÑELLAS, 1997). Està format per dos murs paral·lels units al capdavant per un mur voltat i es troba construït sobre una superfície rocosa molt irregular.

El tram obert de bardissa i alzinar es perllonga uns 50 m fins a topar amb un **T 8** que es pot equipar amb un passamà a un arbre a l'esquerra. Salt recobert de tosca i molt brut d'esbarzers a la part final. El recorregut continua essent obert i per un alzinar degradat, en canvi, uns 80 m envant, i coincidint amb un nou salt, el jaç es torna a estrènyer i davant nosaltres el torrent es comença a engorjar. Ens trobam amb un **S 23,50**, per ventura el salt

d'aspecte més torrençer del descens, no tan sols pel gorg sotaestant, sovint ple d'aigua sinó per l'aspecte general: pregon i ombrívol. El salt s'equipa a dues plaques a l'esquerra i es veu dividit pel gorg esmentat als 19 m, aquest gorg d'uns 4 m de llargada i poc més de 70 cm de fondària màxima, dóna pas al segon tram, un tobogan d'uns 4,50 m folrat de tosca. En aquest lloc el torrent presenta diversos colzes amples igualment poblats amb alzines aïllades. A mà esquerra ens queda un coval de gran boca, amb una petita estança rodonenca.

Com dèiem, el torrent descriu diversos colzes, el primer coincidint amb un **S 7** fàcilment evitable per l'esquerra aprofitant uns enderrocs que han mig envaït el tàlveg formant un rost terrós. El torrent pren una nova orientació, cap a 35° enfilant ja el tram final. Ens trobam ara a un sector engorjat però amb el jaç amansit i poc accidentat llevat, això sí, de la presència d'un bon nombre de blocs i pedres caigudes recentment que formen algun pas; una desgrimpada d'uns 3 m per un enorme bloc n'és un exemple. Tot i que el jaç és ample i de tímid desnivell, el recorregut discorre encaixonat entre altes penyes, cada cop més brut de càrritx, blocs i arbres secs fins arribar a un punt on s'obri definitivament, preludi del gran salt final.

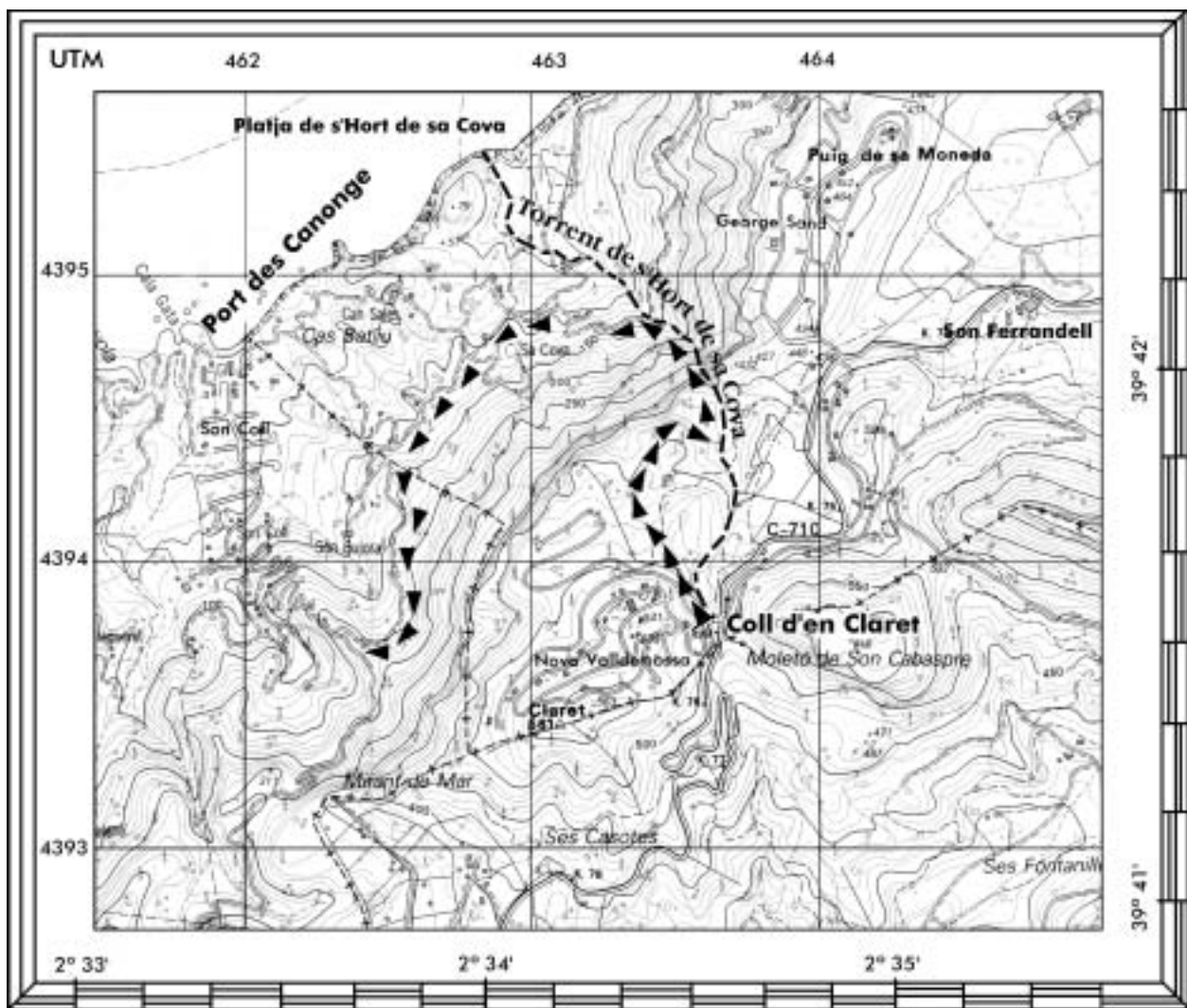
Un caminó en talla de bell nou el jaç, en aquest cas un tirany amb restes de marge de sosteniment que igualment s'enlaira penyes amunt cap a un pas per una encletxa. En aquest indret ja es pot intuir el gran salt, del qual només ens separa una vintena de metres, i que ve anunciat per un petit replà amb un coconet.

Ens trobam al davant d'una timba propera als 100 m i que com veurem, cau penyes avall fragmentada en diversos salts fins arribar als peus de la timba. El primer dels salts és un **S 30** que té com a capçalera un reduït coconet i des d'on la vista s'obri en unes espectaculars panoràmiques, essent l'element dominant del paisatge la península rocosa de **sa Foradada**. Aquest primer salt s'equipa a uns ullastres enlairats a l'esquerra d'on penja tot un enfilall de bagues que s'han anat *recopilant* al pas dels torrençers. És un salt ben vertical i davalla per una mena d'estret amb diversos trams aeris fins aterrar a una escala de gorgs farcits de còdols i blocs. Són una exclusiva balconada que ens ofereix una vista diferent dels paratges que ens envolten. Un cop assolit el segon gorg penjat trobarem el proper salt, un **S 16,50** equipat amb dues plaques a l'esquerra i amb un descens amb bocins volats. Al seus peus es troba un replà seguit tot d'una per una canaleta desgrimpable, això sí, molt exposada, on cal tenir la precaució d'assegurar-nos a la corda fins arribar al següent ancoratge. Superat aquest pas arribam a una mènula petita i incòmoda ocupada per la bardissa i amb el pis de terra i pedres, inici del **S 46** fraccionat en dues tirades. Aquesta primera part d'uns 15 m i equipada amb una placa i un clau enfila una canal de fort rost, on trobam la capçalera del salt final que té 31 metres. Com és la tònica de aquest torrent, una instal·lació precària de dues plaques ens espera en aquest salt. És una reunió incòmoda suspesa al bell mig del jaç, en una clapa de roca ben pela-

Foto 6: Torrent de Son Gallard. Panoràmica des del S 16,50 al mig de la gran timba. A l'enfront la Foradada, compara amb la foto 2. Foto: G. Santandreu.

Photo 6: Torrent de Son Gallard. General view from S 16,50 in middle of the gran fall. In the foreground the Foradada, compare the view that of photo 2. Photo: G. Santandreu.

da, exposada a la caiguda de pedres i totalment prohibida per a grups nombrosos. Els primers 5 m es fan per un tram inclinat fins assolir el caire de la paret on ens espera un bon tram aeri pel centre d'una gran timba de color taronja. Al seus peus ens rebrà un llit de càrrix i enormes blocs; a partir d'aquí ja no trobarem cap dificultat tècnica, una escala de blocs desgrimpables ens acompanyarà fins a la mar. Una vintena de metres abans d'arribar-hi i adossat a un coster on el llit de blocs ha deixat al descobert els clars estrats de la roca mare, trobarem un camí, molt desfet i a redols inapreciable. Això és el que resta de l'anomenat **camí de la Mar**; a partir d'aquí l'itinerari de tornada és el mateix que el del torrent de Son Masroig.

TORRENT DE S'HORT DE SA COVA O DES CABLE (VALLEDEMOSSA)

El torrent de s'Hort de sa Cova o des Cable, podem dir que neix al gran comellar situat entre el **puig d'en Claret** i la **moleta de Son Cabaspre** entre Esporles i Valldemossa i a terres del que fou una de les possessions de l'Arxiduc: Son Ferrandell. El torrent es troba a una de les dues depressions que, amb cursos curts i de

fort desnivell, es despengen cap a la costa a la zona propera al Port des Canonge. El recorregut total és d'uns 2 quilòmetres i el desnivell és de 500 m, encara que el nostre itinerari comença a les rodalies del **coll den Claret** a una cota de 500 m i acaba a la pista del **puig de sa Moneda** a 140 m d'alçada.

Podem dir que el torrent està dividit en tres parts ben diferenciades: una primera zona de caixer amb suau pendent i escassos ressalts, des del coll d'en Claret fins a la cota 410; molt humanitzada amb marges, sèquies i amb fragments de llera paredada. A continuació un segon tram on es concentra per ventura el màxim interès del descens, variats salts de modesta alçada i un gran salt de 115 metres. La zona final es situa als peus del gran penya-segat i no és més que una llera ampla de pendent entre els 30 graus i els 45 graus, coberta de blocs, enderroc de vessant de les properes timbes.

Pel que fa al topònim, tal vegada el més legítim seria el de **torrent de s'Hort de sa Cova**, que s'ha vist desplaçat en temps relativament recents pel **des Cable**, fent al·lusió a un telefèric que es va instal·lar l'any 1915 a les rodalies del torrent per tal de pujar la fusta que s'extreia de la zona de **Sa Cova** cap al **Pla de Son Ferrandell**, per ser posteriorment tractada a **Sa Vinyeta**, al **Pla del Rei**.

Foto 7: Torrent de s'Hort de sa Cova. Capçalera del S 114. S'aprecia la part descomposta del dipòsit de tosca. Foto: R. Romero.

Photo 7: Torrent de s'Hort de sa Cova. Head of s114. The decomposed part of the calcareous deposits can be seen. Photo: R. Romero.

L'itinerari té el començament a la carretera C-710 Pollença–Andratx, entre els punts quilomètrics 75 i 76, a l'anomenat **Coll d'en Claret**, que marca el canvi de vessant entre la conca de la costa de Tramuntana i la de la badia de Palma, entre els termes de Valldemossa i Esporles.

És en aquest coll mateix on trobam l'entrada a la urbanització **Nova Valldemossa**, anunciada per un portell amb dues columnes folrades de pedra, i que ens servirà de referència per tal situar l'itinerari d'aproximació al torrent .

Una vegada al coll, hem de prendre la carretera uns metres en direcció nord (cap a Valldemossa) per tal de localitzar un camí entre prats que arranca al mateix coster de la urbanització. En un principi, aquest avanç paral·lel a la carretera per tornar definitivament deixant enrere les penyes del **moletó de Son Cabaspre**. De tot d'una un camí definit i mal de perdre s'endinsa dins un pinar, deixant a l'esquerra una paret seca per més endavant travessar un portell. A partir d'aquest punt el camí es comença a confondre entre l'espessa brossa fins arribar a un redol obert amb una paret seca a l'esquerra i un claper amb pujador a la dreta. Des d'aquí el camí esdevé un tirany ocult entre càrritx i estepes que avança cap una paret seca amb restes de fil·ferro. Si la seguim en direcció a la mar arribarem a un coster de la carena delimitat per uns penyals que ens obligaran a tornar cap a la dreta, en direcció al torrent. En aquest punt el bosc s'obri amb la panoràmica del **mirador del Puig de sa Moneda**; construcció que

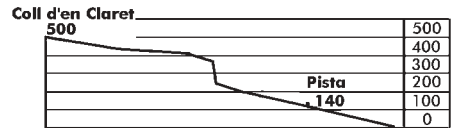
corona un turó, ben característica per les dues plantes i l'estil arabitant, una més de les empremtes deixades per l'Arxiduc a aquesta contrada; en aquest cas, l'estil es justifica perquè es tracta d'una imitació més o menys afortunada del minaret de la gran mesquita de Kairuan a Tunísia.

Iniciam la davallada en direcció al torrent que s'intueix a la fondalada del davant nostre sense cap traça de camí; travessam diagonalment alguns marges, i arribam al fons de la coma, indret on es localitza el tàlveg. El jaç però passa desapercebut, totalment tapat per un esponerós mantell de carritxeres i brossa que no és més que un prelude de la selvàtica bardissa que ens espera. Haurem de continuar el feixuc avanç en direcció nord-est (60°) intuïnt el recorregut del torrent per, més envant, començar a trobar senyes més evidents del jaç, en un principi una llera oberta i poc definida. Poc després arribam a un indret on es troba encaixada artificialment entre dues parets seques a manera de sèquia d'una amplada de 1,5 m per 2 m d'alçada. Pel que fa a la funció d'aquesta habilitació, només podem fer especulacions; per ventura els seus faedors intentaren definir el confús tàlveg per tal de controlar les possibles revingudes i evitar danys als marges, barraques i conreus de la zona. Continuem pel tàlveg-sèquia, a estones per l'interior i a estones entre el frondós alzinar cercant el millor pas entre arboceres, carritxeres, o les infernals plantes punxoses: els esbarzers i les aritjes. La fi de les calamitats s'anuncia per un redol obert de bosc on el torrent es veu travessat per un camí.

TORRENT DE S'HORT DE SA COVA Valldemossa

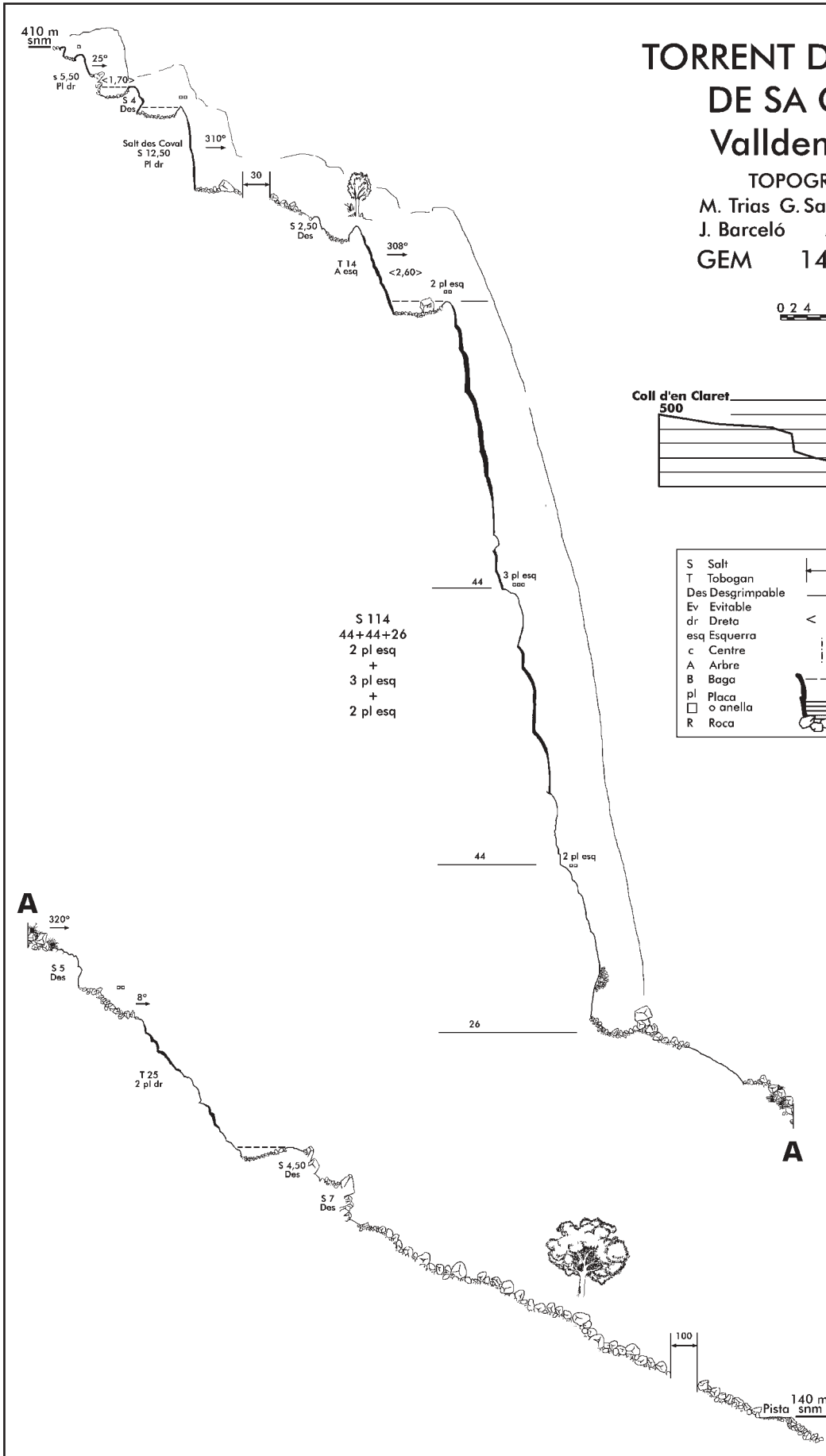
TOPOGRAFIA
M. Trias G. Santandreu
J. Barceló M. Bosch
GEM 14-09-03

0 2 4 8 m

S	Salt	↔	Llargada zona no representada
T	Tobogan	→	Orientació del talveg
Des	Desgrimpable	< >	Amplada del talveg
Ev	Evitable	—	Colze
dr	Dreta		
esq	Esquerra		
c	Centre		
A	Arbre		
B	Baga		
pl	Placa		Nivell de llindar
□	o anella		Nivell mínim observat
R	Roca		

S 114
44+44+26
2 pl esq
+
3 pl esq
+
2 pl esq

Al coster esquerre es veuen els restes d'una barriaca de carboner i una mica més envant un mur de pedra que sustenta un camí de ferradura que s'enlaira coster a dalt. Aquest camí és una bona alternativa d'accés, menys selvàtica, tot i que és difícil de trobar des de la carretera. El començament és el mateix de l'anterior itinerari. Se'n desvia en el punt en què aquell comença a davallar cap al torrent; en aquest punt cal seguir a nivell per la carena, entrar dins l'alzinar i continuar entre parets esbaldregades, sitges, portells i barraques; aquí cal posar molt d'esment per trobar el camí citat que progressivament es fa més clar i volta cap a l'est davallant a la recerca del tàlveg.

En qualsevol de les opcions, en arribar a aquest punt ens trobam amb un tàlveg més definit, que es veu delimitat només al seu coster dret per una paret seca, que desapareix quan el torrent descriu una sèrie de revolts; passats aquests ens trobarem amb el primer ressalt important del torrent i inici del descens esportiu. Ens trobam a la cota 410 s n m, i hurem deixant enrere uns 90 m de desnivell des del punt d'inici.

Aquest primer accident remarcable és un **S 5,50** escalonat (2 m+3,5 m) equipat amb una placa o superable amb una hàbil desgripada. De tot d'una apareix un **S 4** igualment desgripable. El començament de les dificultats és emperò, el **salt des Coval**, de 12,50 m de desnivell, equipat amb unes plaques i un pont de roca a la dreta. A continuació ens trobam amb una zona de poc rost d'uns 50 m que s'acaba amb un **S 2,50**, avantcambrat d'un tobogan de tosca. Aquest nou ressalt té 14 m d'alçada i està equipat a un arbre a l'esquerra. En aquest punt el torrent, fins aleshores enclotat, es comença a obrir com a preludi dels grans salts finals, que ja es poden intuir al davant nostre. De fet als peus d'aquest darrer tobogan trobarem un gorg d'uns 2 m de fondària farcit de grans blocs que és la capçalera del gran salt de 114 m. Ens trobam a una balconada natural des d'on s'estén la vista pel damunt d'una catifa de pins emmarcant un bocí de costa de la Serra, que té la platja de **s'Hort de sa Cova** com a principal fita paisatgística

Com veurem el gran salt de 114 m, està dividit amb tres parts per replans més o manco amples i segurs, punts on es localitzen les diverses instal·lacions per al descens. El primer dels ràpels és un **S 44** equipat amb dos ancoratges químics a l'esquerra. El salt està tot folrat de tosca que a indrets es troba molt disgregada, com n'és el cas de la capçalera, on les diverses capes del dipòsit calcari afavoreixen la caiguda de fragments prou importants amb la simple fregada de les cordes.

Superats aquests primers 44 m hi ha un replà d'uns 2 m d'amplada on trobam els propers ancoratges i la capçalera del nou salt, un **S 44**, equipat amb tres plaques a l'esquerra. Aquest replà s'allarga cap al sud i permet restar-hi assegurats amb una certa protecció en cas d'esllavissades de tosca o pedres. El nou salt, que no acaba de ser ben vertical, està igualment folrat de tosca amb clapes de roca més compacta fins arribar a un altre replà més estret que l'anterior. Des d'aquí es pot equipar el darrer tram del salt, format per un **S 26** que s'equipa a 2 plaques a l'esquerra. Bona part del salt està coberta de vegetació, dificultat afegida a l'hora de no embullar les cordes, mentre els seus metres finals transcorren per dins una gran heura.

Arribats a la base de la gran timba, trobam un caos de enormes blocs. Segueix un tram amb 30° de pendent; a partir d'aquí el jaç és ample, gens engorjat i cobert de blocs. En aquest tram hi ha pocs accidents remarcables: un primer **S 5** desgripable seguit d'un **T 25**, tobogan escalonat que tant podrem equipar a dues plaques enlairades a la dreta o bé evitar-lo fora del jaç pel coster esquerra. Deixant enrere aquest salt només trobarem dificultat a uns ressals de 4,50 m i 7 m formats per enormes blocs i que podrem superar desgripant. La resta del descens és fa per un tàlveg ben obert dins un ombrívol alzinar cercant el millor camí entre blocs. És interessant observar que els blocs de la part alta del tram final estan arrodonits per l'erosió, mentre que els de la part baixa són ben cantelluts, cosa que en demostra la relativa joventut. A uns 160 m més avall del darrer salt citat, el curs es veu tallat per una pista; ens trobam a 140 m d'alçada i el torrent segueix el curs fins arribar a la mar amb un tàlveg difús a l'indret de la **cala de sa Cova**. Cap a llevant aquesta pista es dirigeix al **puig de sa Moneda**, cap a ponent –direcció que hem d'agafar– es dirigeix a les pedreres de **sa Cova**, lloc on podrem prendre el camí de tornada per la carretera del **Port des Canonge**.

Agraïments

Per la realització del present treball ha estat imprescindible la col·laboració dels entusiastes membres de la secció de torrents del GEM. La secció, encapçalada per l'inefable Pep Barceló i la seva mà dreta, en Marc Bosch, ha realitzat una completa tasca de reequipament a la majoria d'aquests torrents. Això i el seu suport en la recollida de dades topogràfiques ens ha fet en bona mesura la feina més còmoda.

Bibliografia

- CAÑELLAS SERRANO, N. (1997): *El paisatge de L'Arxiduc*. Institut d'Estudis Balearics i Conselleria de Medi Ambient, Ordenació del Territori i Litoral. Palma.
- HABSBURG-LORENA, L. S. (1891?): *Flors de Miramar*. Àlbum fotogràfic. Volum 1 i 2.
- HABSBURG-LORENA, L. S. (1909): *Indicaciones a los que visitan Miramar –La visita de los puntos más importantes de Miramar dividida en tres días–*.
- HABSBURG-LORENA, L. S. (1911): *Lo que sé de Miramar*. Estampat a Ca'n Amengual y Muntaner.
- ITGE (1991): Mapa geològic de España. SÓLLER (Full 670-III, escala 1:25.000). Institut Tecnològic Geominer d'Espanya (ITGME). Madrid.
- RODRÍGUEZ PEREA, A. (1998): La geologia de la Serra de Tramuntana. A *La Serra de Tramuntana, aportacions per a un debat*. *Papers de Medi Ambient*. 11-21. Palma.
- ROSELLÓ de SANS, C. (1910): *Guia histórico-descriptiva de Valldemossa y Miramar*. Tipografia de J. Tous. Palma.
- SASTRE, J. i SASTRE, V. (2002): *Mallorca vora mar. Marines de Tramuntana*. Vol. 1 Edicions La Foradada. J. J de Olañeta Editor.
- VALERO i MARTI, G. Coor. (1999): *Valldemossa Guia de passeig. El medi físic*. Institut d'Estudis Balearics, 5. Palma.
- VERD CRESPI, J. M. i GARCÍA DE LA TORRE, E. (1998): Aspectes geològics de la zona entre el Port des Canonge i Banyalbufar (Mallorca). A *Aspectes geològics de les Balears* (1998) FORNÓS, J. (editor). Universitat de les Illes Balears. Palma.